

## Переслідування громадських активістів в Україні після Майдану

*У відповідь на погрози та напади на активісток та активістів українського громадянського суспільства Київський Діалог звернувся у жовтні 2018 року із заявою до тодішнього українського уряду та політичних установ ФРН. Напередодні виборів 2019 року виникли побоювання, що кількість подібних інцидентів може збільшитися, адже в багатьох випадках не було належного з'ясування обставин та розслідування. Рік по тому після трьох виборчих турів ми попросили **Олександрю Матвійчук**, голову правління Центру громадянських свобод та членкиню правління Міжнародного фонду «Відродження», розповісти про поточну ситуацію.*

Облиття кислотою та трагічна смерть Катерини Гандзюк винесла в загальні пріоритети проблему переслідування представників громадянського суспільства. Складений її друзями та адвокатами постраждалих [список](#) на той момент вже налічував 55 нападів, які мали місце у 2017-2018 роках. Мова йшла про побиття, викрадення, вбивства, пошкодження майна та інші позаправові дії, які були вчинені з метою примусового припинення публічної діяльності різних людей.

Окрім цього правозахисники фіксували випадки незаконного стеження, зняття інформації із каналів зв'язку, відкриття політично вмотивованих адміністративних чи кримінальних справ (наприклад, [перекваліфікація справи](#) голови Центру протидії корупції, справа проти Автомайдану за [«побиття курячими яйцями»](#), справа [Всеукраїнської мережі ЛЖВ](#) та інші). Усе це, на думку авторки, відбувалося на фоні цілеспрямованої кампанії дискредитації активістів, що борються із корупцією, та цілої низки законодавчих ініціатив, які встановлювали необґрунтовані вимоги для подання додаткової до вже існуючої звітності громадських організацій.

Цього року Центр громадянських свобод розіслав інформаційні запити, щоб відстежити стан розслідування по згаданим 55 справам. На жаль, результати невтішні. Як приклад, можна привести справу одеського активіста Олега Михайлика. Йому пощастило вижити після замаху на вбивство, коли куля пройшла у 4 мм від серця. На початку жовтня цього року на пресконференції він [заявив](#), що досудове розслідування у його справі припинили. «Просто тому, що є привід – відсутність кулі». Хоча українським правоохоронцям добре відомо, що цю кулю після складної операції на легенях у Мюнхені вилучив «кримінальний інспектор мюнхенської поліції, щоб передати її [в Україну] після того, як надійдуть правильно оформлені документи щодо міжнародної правової допомоги».

Із початку цього року Центром громадянських свобод було зафіксовано близько 70 випадків різних форм тиску та переслідування представників громадянського суспільства по всій країні, які візуально відображені на створеній правозахисниками [інтерактивній мапі](#). Водночас, це свідчить не так про зростання кількості нападів, як про

те, що трагічна смерть Катерини Гандзюк змусила правозахисні організації розпочати системну роботу для їх моніторингу та фіксації.

Це також свідчить, що проблема переслідування громадянського суспільства досі лишається актуальною. Тільки кілька місяців тому, не приходячи до тями в лікарні, помер черкаський журналіст Вадим Комаров. Невідомий тричі вдарив його тупим металевим предметом по голові, ймовірно, молотком. Версія пограбування не підтвердилася, оскільки жодні цінні речі не зникли. «Це спроба вбивства місцевого журналіста, який розслідував корупцію. Цей напад не може залишитися безкарним. Я закликаю владу докласти максимум зусиль для повного розслідування злочину», – [прокоментував](#) представник ОБСЄ з питань свободи ЗМІ Гарлем Дезір.

Попри складність ситуації порівняння із «переслідуваннями часів Януковича» явно недоречні. У 2010-2014 роках переслідування громадянського суспільства відбувалося у рамках централізованого плану влади. Його складовою частиною було придушення громадської активності для швидкої побудови авторитарної вертикалі. Натомість, як зазначає авторка, нинішню ситуацію зумовлюють інші причини. По-перше, слабкість державних інституцій, які не здатні ефективно виконувати свої функції як щодо розслідування та покарання винних, так і попереджувати такого роду незаконні дії. По-друге, вплив триваючої війни із Росією на суспільство, який має вияв у зростанні рівня толерантності до насилля, а це у свою чергу заохочує до використання більш жорстоких форм «створення проблем» для активістів. По-третє, side-ефект реформи децентралізації, яка призвела до створення в регіонах свого роду феодів, в які зрощується місцева влада, бізнес, правоохоронці та суди, та перед якими сам-на-сам лишаються місцеві активісти.

Правильне розуміння причин важливе для пошуку рецептів вирішення самої проблеми. Очевидно, що вищі очільники держави усі ці роки не приділяли належну увагу захисту людей, які були носіями позитивних змін у Києві та регіонах, і саме через це ставали об'єктами нападу. Водночас, ці причини нашоухують на думку, що проблему переслідування громадянського суспільства кардинально може вирішити тільки реформування та зміцнення державних інституцій, насамперед, органів правопорядку та суду. Бо навіть по-декуди досить щирі оклики з Києва «негайно знайти та покарати винуватців» зустрічаються із тотальним саботажем на місцях або просто не доходять по несправній судинній системі державного організму.

А до цього часу проблема переслідувань ставить перед громадянським суспільством самостійне завдання вибудувати систему колективної безпеки та паралельно здійснювати громадський контроль над розслідуванням у найбільш брутальних справах. Грубо кажучи, самі громадські активісти мусять постійно і то з певною періодичністю давати ковпняки недореформованій державній машині, щоб вона таки рухалася у правильному напрямку.

*Жовтень 2019 р.*